

HALİT ÇELENK
12 MART HUKUKU

Yayınlandığı yer ve tarih:

Yeni Ülke Dergisi,
Nisan-Mayıs-Haziran 1978, sayı 3, s. 54-88

“12 Mart Hukuku” hukuk edebiyatımıza yerleşti ve hukuk tarihimizde kara bir sayfa olarak yerini aldı.

Her yönetim biçiminin kendine özgü bir hukuku olduğu kuşkusuz. 12 Mart faşizmi de kendi hukukunu beraberinde getirdi ve oluşturdu. 17. 5. 971 gününde radyolarda okunan “Başbakanlık Bildirisi”, Sıkıyönetim, yasa dışı idam kararları ve yargılamalar, geriye dönük ve temel hak ve özgürlükleri kısıtlayan, hukuk yönünden geçersiz Anayasa değişiklikleri, DGM’ler, işkenceler, kontr-gerilla, baskı ve terör “12 Mart Hukuku”nun ve açık faşizmin hukuk anlayışının simgeleri oldu.

Sınıflı toplumlarda temel karakteri “egemen sınıfların yasalaşmış iradesi ve baskı aracı” olan hukuk, bu dönemde sınıfsal niteliğini belirgin olarak ortaya koydu.

12 Mart Hukuku üzerine düşüncelerimizi açıklamadan önce, “hukuk”un ne olduğu, toplum yapısında ve gelişmesindeki yeri ve etkinliği konusuna kısaca değinmekte yarar görüyoruz.

Hukuk Nedir?

Kimi düşünürlere göre hukuk, belli bir toplumda geçerli âdet, gelenek ve yasa kurallarının bütünüdür. Akademik yönü ağır basan bu görüş yanında, sosyal bilimlerin verilerine dayanan daha gerçekçi ve yeni bir görüşe göre de hukuk, yaptırımlı, yani arkasında devlet gücü bulunan kuralların bütünüdür. Hegel ve Jering tarafından benimsenen ve sosyalist hukukçularca da savunulan bu görüş açısına göre, hukuk, kaynağını devletten almakta ve tüm kuralların kökeninde “devlet” bulunmaktadır.

Bu anlayışa göre hukuk, sınıflı toplumlarla ve bu toplumlarda devletin tarih alanına çıkışı ile birlikte doğmuş ve gelişmiştir.

Gerçekten hukuk, temelde, üretim ilişkilerinin, maddi yaşam koşullarının, ekonomik ve sosyal ilişkilerin “düşüncece, insan dimağına yansımalarından doğmakta ve buradan kaynaklanmaktadır. Genel olarak “kavram”ların insan bilincine yansımaları ve oluşması kuralları hukuk kavramı için de geçerlidir.

Hukuku, toplumdan, daha doğrusu toplumsal sınıflardan soyutlamak, ayrı düşünmek ve değerlendirmek olanaksız bulunmaktadır. Sınıflarüstü ya da toplum üstü bir hukuk anlayışı metafizik bir yorum niteliğinden kendini kurtaramaz. Sınıflı toplumlarda hukukun her zaman sınıfsal bir niteliği, sınıfsal bir içeriği olmuştur. Bu da, sınıflara ayrılmış toplumlarda her kurumun sınıfsal bir nitelik taşıması gerçeğinden doğan bir sonuçtur. Toplumsal bir olgu olan hukuku da, bu gerçeğin dışında düşünmek olanaksızdır.

Sınıflı toplumlarda ekonomik ve giderek siyasal gücü elinde bulunduran sınıflarla öteki sınıflar arasında sürekli bir mücadelenin varolmadığı, bu mücadelenin sınıfların doğuşu ile başladığı ve bugün de sürmekte olduğu sosyal bilimlerce saptanan bir gerçektir. Çoğu kez, kanlı olarak süren bu

mücadele, siyasal tarih açısından “hak ve özgürlük mücadelesi” biçiminde görünmektedir. “Hak” ve “özgürlük” kavramları, görünüşte olduğu gibi, soyut kavramlar değildir. Bu kavramların temelde somut bir içeriği vardır. Üretim araçlarını ellerinde bulunduran egemen sınıfların emekçi sınıf ve tabakalar üzerinde uyguladığı baskı ve sömürü mekanizması, hak ve özgürlük mücadelesinin içeriğini oluşturmaktadır. Bu mücadelenin, yani hak ve özgürlükler mücadelesinin temelinde “sömürü” olgusunun yattığı, işçi ve emekçi sınıfların yarattığı artı-değerin egemen sınıflarca gaspedilmesinin, emekçi sınıfların da buna karşı koymasının bulunduğu kuşkusuzdur. Temelinde ekonomik ve siyasal nitelik taşıyan bu mücadele, toplumun üst yapısını, edebiyatı, sanatı, felsefeyi ve hukuku doğrudan doğruya etkilemektedir.

Böylece her sınıflı toplumda, sınıflar arasındaki bu çelişki, egemen sınıfların çıkarları ile sömürülen sınıf ve tabakaların çıkarları arasındaki bu uyumsuzluk ve bundan doğan mücadele üst yapı kurumlarına yansımaktadır.

141-142. maddeler, DGM’ler, lokavt, vb. gibi egemen sınıfların çıkarlarına, hizmet eden yasalar yanında, düşünce, bilim ve sanat özgürlüğü, işkence yasağı, toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkı, kişi dokunulmazlığı, sansür yasağı, grev ve toplu sözleşme gibi haklar da Anayasalarda ve yasalarda yan yana yer almaktadır. İşçi ve emekçi sınıfların yararına yasalarda yer alan bu hak ve özgürlükler, yüzyıllar boyunca egemen sınıflara karşı verilen çoğu kez kanlı mücadeleler sonunda kazanılmış haklardır.¹

Ekonomik ve siyasal gücü ellerinde bulunduran sınıflar, egemenliklerini ve sömürü düzenlerini tehlikede gördükleri hallerde, işçi ve emekçi sınıfların bu kazanımlarını hiçe saymakta duraksama göstermemişler, daha önce kendilerinin koydukları ve yasalastırdıkları kuralları çiğnemekten çekinmemişlerdir. 12 Mart Anayasa ve yasa değişiklikleri bunun tipik örneğidir. Gerçekten bu dönemde; işçi ve emekçi sınıf ve tabakaların, devrimci aydınlarımızın uyanması, 1961 Anayasasının getirdiği hak ve özgürlüklere sahip çıkması karşısında kendi sömürü düzenlerini tehlikede gören işbirlikçi egemen sınıflar, emperyalizmin de desteği ile faşist uygulamalara başvurmuş ve Anayasada, sıkıyönetim yasasından ceza yasasında, Ceza Yargılamaları Usulü Yasasında, Askerî Ceza Yargılamaları Usulü Yasasında, Polis Görev ve Yetki Yasasında, Danıştay Yasasında emekçi halkımız ve Devrimci kişi ve kuruluşlar aleyhine değişiklikler yapmış, Dernekler Yasası ve Askeri Danıştay Yasası gibi yeni baskı yasaları getirmiştir.

Böylece hukuk, çağlar boyunca egemen sınıflar tarafından bir sömürü ve baskı aracı ve sömürülen sınıf ve tabakalar yönünden de bir savunma aracı olarak kullanılagelmiştir.²

¹ “Böyle olunca, hukukî metinler, prensip itibarıyla, antagonist sınıfların karşılıklı güçlerinin ilişkisi konusunda tekrar tekrar yaptıkları değerlendirmelerin kilometre taşları ve tanıklarıdır.

“İlk başta, ve esas itibarıyla, bu güç dengesi hakkında iktidardaki sınıfın yaptığı değerlendirmenin işaretleridir. Sonra, yavaş yavaş, kaynağını ezilen sınıfın isteklerinden alan ve bu ezilen fakat aynı zamanda yükselen sınıfın kendi değerlendirmelerine dayanan başka metinler de gelip bunlara eklenir.

“... Oysa, bu heterojen toplumda, iki karşıt ve bağdaşmaz amacın sürekli olarak çarpıştığını görüyoruz: bunlardan biri, azami kâr peşinde koşmak (tabii bu azami, gerçek olanaklarla sınırlanmış olduğundan bazı uzlaşma veya “fedakârlıklar” zorunlu hale gelmektedir), öteki, bütün ayrıcalıkların ve insan emeğinin bir başka insan tarafından sömürülmesinin tüm biçimlerinin kaldırılmasına çalışmaktadır. Sömürücü ve yönetici sınıf her istediğini yaptırmak olanağından yoksundur. Sömürülen ve yönetilen sınıf, sömüren sınıf tarafından yönetilen bir Devletin çerçevesi içinde bile, kendi lehine bazı normları, değişken bir nicelik halinde, empoze edebilir. Kuşkusuz bunların hepsini empoze edemez, çünkü bu takdirde sömüren sınıfı toplumun yönetiminden atmak olanağına kavuşmuş olurdu. Hukukî ilişkilerin hareketini oluşturan, bu sürekli çatışmadır.” (M. Roland Weyl, *Gerçekte ve Eylemde Hukukun Payı*, s. 160.)

² “Kapitalist hukuk sisteminin genel doğrultusuna ters düşse de, kazanılan haklar bu sistemin etkisinden kurtulamaz.

“Bununla şunu demek istiyoruz: kapitalist toplumda, ayrı cinsten fakat birlikte yaşayan, hukukî ilişkiler alanını karışık ve değişken bir sınıra göre aralarında paylaşan iki ayrı hukuk sistemi yoktur ve olamaz.

“Demek istiyoruz ki: kazanılan hakların oluşturduğu hukuk alanı, kapitalist hukuk sisteminin içinde bir çeşit sosyalist hukuk değildir.

“Kazanılan hakların iğretliliği, her an geri alınabilmesi şundan ileri gelmektedir ki, hiçbir sektörde, Devlet

12 MART

12 Martın ekonomik ve siyasal nedenleri üzerinde günümüze kadar yeterli araştırma ve incelemelerin yapıldığını söylemek güçtür. Ancak, inceleme yazıları ya da broşürler biçiminde de olsa konuya eğilinmiş ve kimi gerçekler ortaya konulmuştur. Üzerinde birleşilmiş olan sonuç şudur:

Dışa bağımlı Türkiye kapitalizmi, özellikle 1970-1971 yıllarına doğru ağır bir ekonomik, sosyal ve siyasal bunalım içine girmiştir. Burjuvazinin sürdürmekte olduğu sömürü sistemi kimi güçlüklerle karşılaşmıştır. Burjuvazi, önündeki önemli sorunları, yapısı gereği, çözme olanağı bulamamıştır. İşçi sınıfımızın gitgide bilinçlenmesi, artan talepleri ve nitel yönden gelişerek, siyasal yaşantımızda ağırlığını duyurmaya başlaması, 16 Haziran 1970 eylemlerine girişerek haklarına sahip çıkması ve bunun yanında, öteki emekçi sınıf ve tabakaların da uyanarak hak taleplerinde bulunmaları, ekonomik alanda çıkmaza giren burjuvaziyi büsbütün tedirgin etmiştir. Emperyalizmin işbirlikçisi büyük burjuvazinin temsilcileri bu bunalımı görmüşler, girilen çıkmazdan kurtulmanın yollarını aramışlar, ama kapitalist sistemin doğasından kaynaklanan bu bunalımdan kurtulmanın yolunu bulamamışlardır. Uyanan işçi ve emekçi sınıfların artan taleplerinin sömürü sisteminde doğurduğu güçlükler ve bu ekonomik bunalım, işbirlikçi sermaye çevrelerini 12 Mart faşizmine, sıkıyönetime, Anayasa ve yasa değişikliklerine itmiştir.

Amerikan emperyalizminin Uzak-Doğudan kovulması, Ortadoğu'yu bir odak noktası olarak seçmesi, Afyon sorunu, Türkiye'deki öğrenci hareketleri, Amerikan aleyhtarı gösteriler, Kıbrıs'ın NATO'ya bağlanması planları, 12 Martın tezgâhlanmasında önemli rol oynamıştır.

M. Emin Değer, *CIA ve Kontr-Gerilla* adlı kitabında konu ile ilgili olarak şunları yazmaktadır.

“1961 Anayasasının reformcu bir düzeni içeren hükümlerinin bir özlem ve istem olarak kitleleri sarması karşısında, ABD, Türkiye'deki uyanıştan daha çok kuşku duymaya başladı. Çünkü, daha 1956 yıllarında Rockefeller grubunun hazırladığı bir raporda yer alan ve Johnson Doktrininin esasını oluşturan görüşlere göre, her reformcu hareket az gelişmiş ülkelerde ABD için tehlikedir. Rockefeller grubu, daha önce de gördüğümüz bu raporda, aynen şöyle diyordu:

“ ‘Bizim güvenliğimizi sadece açık saldırılar tehdit etmiyor, bu açık saldırıların yanında, ondan daha tehlikeli, fakat saldırı görünüşünde olmayan başka cins tehditler de vardır. Bu tehditler; içerden

ilişkilerinden, yani kapitalist ilişkilerden kurtulmuş değildir. Kazançlar iktidardaki sınıfın tahakkümünü hafifletebilir, yumuşatabilir, fakat tahtından indiremez.

“Bu demek değildir ki, kazançlar, belli bir düzeye, belli bir niteliğe ve belli bir genişliğe ulaştıkları andan itibaren, kapitalist rejimi yıkmanın bir aracı haline dönüşemezler.

“Fakat kendi başlarına, eşyanın tabiatı gereği olarak, kapitalizm iktidarda oldukça, kapitalist sistemin içinde sadece bir çelişki unsuru olmaktan öteye gidemezler. İşçi sınıfı için kapitalist tahakkümün mutlakiyetçiliğine karşı bir çeşit garanti sağlarlar, ama hukuk tekniği alanında ne gibi yenilikler getirilirse getirilsin, global hukuk sisteminin kapsamı içine girerler, ve kapitalist sömürü ve tahakküm ilişkilerine dokunmayan bir. ekonomik ve sosyal zemin üzerinde, işçi sınıfının yararına bir takım liberal burjuva hukuk tekniklerini uygulamaktan öteye gitmezler.

“Kaldı ki, kapitalizm, tahakkümünü sürdürmenin fiili iktidarına sahip oldukça, işçi sınıfının hukukî kazançları şu şartlara bağlıdır: 1. egemen sınıfın kendi içinde bölünmüş olması; 2. verimlilik ve kârlılık hesapları ile böyle bir düzenlemeye gitmekle kendi hesabına bir çıkar görmesi; 3. kitleleri yönetmek için yasal bir temel korunmasını uzlaşmada bulması.

“Bunun içindir ki bu ilerici hukuk sektörü, kapitalist hukuk sisteminin bir unsuru, bir parçası olarak kalmaya mahkûmdur ve bu bütünün içinde ancak bir çeşit ‘karşı-hukuk’ diye adlandırdığımız bir alan teşkil edebilir.

“Bu hiç bir zaman yasal reformlar için girişilecek mücadeleleri küçümsemediğimiz anlamına alınmamalıdır. Tam tersine, bunların işçi sınıfının politik mücadelelerine, kapitalizmin devrilmesi ile sonuçlanacak devrimci evreye varıncaya kadar, büyük katkılarda bulunacağını daha önce de belirtmiştik.

“Yalnız şu noktayı vurgulamak istedik ki, hem yabancılığı hem de kapitalist sistemin bütünü ile kaynaşması yüzünden, bu karşı-hukuk gerçek bir çelişki yaratmaktan ve tümü ile kapitalist hukuk sisteminin sınıf muhtevasını çürütmekten uzaktır.” (Aynı yapıt, s. 161.)

yapılmak istenen değiştirme ve donüşümlerdir. Bu maskeli saldırılar, bazan iç harp şeklinde, bazan ihtilâlcı hareket şeklinde, bazan demokratik akımlar ve reform hareketi biçimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu alanda Yunanistan bize birinci örneği, Vietnam ikinci örneği ve nihayet Ortadoğu olayları üçüncü örneği verdi.

“ Bizim amacımız, bu ve buna benzer akımları önlemek olmalıdır. Bu akımlar, dikkatleri üzerine çekecek dereceye geldiklerinde, o vakit bizim izlememiz gereken iki yol vardır. Gerek bizim, gerekse komünist olmayan diğer dünya devletlerinin güvenliğini sağlamak için; mahalli kuvvetler ve akımlar tarafından sıkışık durumda bırakılmış olan dost hükümet ve rejimlere silahlı yardımlar yapmak zorunluluğunu duymalıyız. Bu zorunlulukla yapılacak askeri müdahale ne klasik askeri stratejiye uymakta ne de geleneksel diplomatik müdahaleye benzemektedir.

“ Bu askeri müdahalenin kendine özgü bir biçimi ve niteliği vardır.’

“Johnson Doktrini daha sonra bu ilkeler üzerine Prof. Rostow tarafından formüllendirilecektir.

“Bilindiği gibi, emperyalizmin, özellikle ABD emperyalizminin en büyük düşmanı Ulusal Kurtuluş Hareketleri’dir. Johnson Doktrini’nin en önemli teorisyenlerinden Prof. Rostow’a göre, ‘Bütün Ulusal Kurtuluş Hareketleri komünist olmaya mahkûmdur. Bu sebeple ezilmelidir.’ Bunların önlenmesi ABD’nin dünya yüzünde duruma el koyabilmesine bağlıdır. ‘Rostow Teorisinin ilk hedefi ve koşulu, ABD’nin az gelişmiş ülkelerdeki hegemonyasının artırılmasıdır.’ demektedir; John MC. Dermot, Rostow Teorisinin açıklamasında... devam etmektedir.

“Milli Kurtuluş Hareketlerinde, gerilla metodlarına başvurarak silaha sarılan milliyetçiler yok edilmelidir. Silaha sarılmakla onların alın yazısı çizilmiştir. İsterse anti-komünist fikirlerle bile yola çıkılmış olsun.’

“Bu teoriyi Johnson, Şubat 1966’da, Honolulu’da Güney Vietnam Devlet Başkanı ve Başbakanını karşılarken yaptığı açıklamada şöyle açıklayacaktır:

“ Eğer komünist mütecavizler Vietnam’da kazanırlarsa, Kurtuluş savaşı dedikleri mücadele yoluyla, Kore’de açık tecavüz, Filipinler, Yunanistan ve Malezya’da ayaklanmalar, Türkiye’de tecavüz tehdidi veya dünyanın herhangi bir yerinde seçimlerle elde edemediklerini yapabilecekleri inancına sapanacaklardır.’

“Şu halde, Milli Kurtuluş Hareketleri ezilmelidir. Milli Kurtuluş doğrultusunda emperyalizme karşı çıkma eğilimindeki her hareket *bozulmalıdır*.

“Burada bir noktayı belirleyelim, bu tarihte, Türkiye’de henüz sonradan ‘Anarşik olaylar’ olarak nitelenecek hiçbir *olay* yoktur.

“Ama, 1961 Anayasası’nın reformcu niteliği halkın özlemi olmaktadır.” (M. Emin Değer, *CIA ve Kontr-Gerilla*, s. 142.)

Böylece ekonomik ve siyasal yönden işbirliği halinde bulunan büyük burjuvazi ve emperyalizm, 12 Mart faşizmini planlamışlar, 27 Mayıs Anayasasının değiştirilmesini, kimi yasalarda değişiklik yapılmasını, Anayasal hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasını, işçi partisinin kapatılmasını, devrimcilerin, ilericilerin, Anayasa ve halktan yana kişi ve kuruluşların, namuslu aydınların ve basının susturulmasını istemişlerdir.

BELGELER

Sanayi ve Ticaret Odalarının yayın organı *Türkiye İktisat Gazetesi*, 12 Mart öncesinde, başyazılarında sermaye çevrelerinin bu isteklerini şöyle dile getirmiştir:

“Bugün artık Anayasayı ve buna müteferri kanunları tadil etmeksizin ortadaki anarşiyi söküp

atamazsınız. Memlekette kol gezen anarşi bizzat Anayasanın dibacesinde yazılı direnme hakkında ayrıca bir kuvvet alıp kullanarak bu hakkı zabıta kuvvetlerinin yüzüne karşı haykırmaktadır. Bugün artık Anayasayı ve buna müteferri kanunları tadil etmeksizin üniversiteyi ve ilmi muhtariyetini üniversite binalarında karargâh kurmuş anarşiden kurtaramazsınız. Bugün Anayasayı ve buna müteferri kanunları tadil etmeksizin bir takım öğretmen sendikalarını ve bunları mesajlarla teşvik eden bir kısım politikacıları dünkü köy enstitülerinin ihyası için 17 Nisan günleri Aşr-ı Muharrem ayınları tertip etmekten alkoyamazsınız. Anayasayı ve buna müteferri kanunları tadil etmeksizin bugün artık teşri cihazını da, icra cihazını da milli mizacın icap ettiği bir milli eğitim siyaseti ittihazına imale edemezsiniz. Anayasayı ve buna müteferri kanunları tadil etmeksizin Marksist-Leninist olmadıkları halde bir kısmı parlamento azalarını genel greve müsaade eder veya seçim yasaının rüşet yaşına indirilmesini talep eden kanun tekliflerini parlamentoya sunmalarına mani olamazsınız.” (Türkiye İktisat Gazetesi, 9. 7.1970.)

Büyük burjuvazi, sol düşüncelerin baskı altına alınmasını ve bu arada Türkiye İşçi Partisinin kapatılmasını istiyor:

“Anayasa’dan başlamak suretiyle mevzuatı icaplarına göre müessir hale getirmeden, tehlikeleri bertaraf etmeye bugün artık imkân kalmamıştır. Eldeki mevzuat milli bir koalisyon hükümeti veya iktidarıyla zamanında tatbikata geçirilseydi, memlekette Marksist cereyanın doğurduğu anarşi daha sürfe halinde iken önlenip söndürülebilirdi. Camiada Anayasayı ve buna müteferri kanunları anlayış havası o zamanlar buna pekâlâ müsait idi. Düşününüz ki, Ceza Kanunundaki 141-142. maddeler, bizzat kolektivist parti tarafından Anayasa Mahkemesine götürülmüştür. Mesela Milli Birlik Komitesi yerini devrin siyasi heyetine terk ettiği günlerde veyahut hiç olmazsa 21 Mayıs 1963 ayaklanmasını müteakip ortadaki cereyan eden kanun dışı parti mahkemeye verilip kapıları sed-dü bend edilmiş olsaydı, maksat da hâsıl olurdu. Olmadı, olmadı. Ne için olmadı? Şimdiye kadar burası dahi karışık ism-i fail bir mesele olarak kalmıştır. Anayasa Mahkemesinin, kurulu nizamı sosyalizme müsait görerek partinin meşruiyetine karar vermesi ihtimalinden mi endişe edildi? Böyle bir ihtimal de nazarlara pek zayıf görünür. Zira, 141-142. maddelerin Anayasaya aykırı olmadığı yolunda mahkemeden çıkan kararı müteakip olsun o menfi ihtimale kıymet verilmemek ve partinin kapatılması için mutlaka teşebbüse geçilmek iktiza ederdi. Yoksa partiyi kapamak için önüne geçilmez daha başka engeller mi yol üzerinde belirliyordu? Buraları hâlâ pek vuzuha çıkmış değildir.” (Aynı gazete, 11 Şubat 1971.)

Sermaye çevreleri, Anayasada ve yasalarda değişiklik yapmayan iktidarı suçluyor:

“Kurulu nizamı devirmekten başlayarak memleketi açık açık batırmak isteyen sosyalizan ve komünizan cereyan hiç değilse 21 Mayıs ayaklanmasıyla gün ortasında güneş gibi kendini göstermiştir. İcap ederdi ki, bu ayaklanmanın bastırılmasını müteakip olsun siyasi partiler hemen baş başa verip yedi bela anarşinin ve komünist cereyanın üzerine elbirliği ile işbirliği ile varsınlar. Buna siyasi partilerden hiçbirisi yanaşmadı... Maksada veya maksatlara varmak babında bugün eldeki mevzuat ile işgörmek imkânı hiçbir hükümet için varid görülmez. Başta Anayasa olmak üzere, mevzuatta tadiller yapmak zarureti gün gibi aşikârdır.” (Aynı gazete, 1. 4. 1971)

Aynı çevreler, hükümeti, iktidar ve muhalefet partilerini zamanında gerekli tedbirleri almadıkları için suçlayarak şöyle diyor:

“Elinde kanun ile beraber top tüfek tutan koskoca bir devletin icra mümessilleri kanuna ve devlet kuvvetlerine karşı yürütülen fiiliyatı daha kuvvede iken bastırmak üzere harekete geçmeyi düşünmek dahi istemezler. Ne için? Çünkü, memleket kaderi ellerine mevdu, siyasi heyetin işbaşında dikkat mührakı ortadaki anarşiden ziyade iktidar koltuğunun el değiştirmesi korkusuna ve ümidine bağlı bulunmaktadır.” (Aynı gazete, 12. 2.1970.)

12 Martın nedenleri ile Anayasa değişikliklerinin nedenleri arasında sıkı bir bağ vardır. Bu açıdan Anayasa değişikliği istek ve önerilerinin nereden kaynaklandığı, hangi güçler tarafından hangi amaçlarla ve hangi sınıfların yararına gerçekleştirilmek istendiğini açıklamak, 12 Martın hazırlanış biçim ve nedenlerine de ışık tutacaktır. Bu açıdan biraz gerilere doğru baktığımız zaman

şunları görüyoruz:

A — Bilindiği gibi, Adalet Partisi, kurulduğu günlerden başlayarak, 1961 Anayasasına karşı çıkmış ve değiştirilmesini istemiştir. Adalet Partisi bu tutumunu, 1961 Anayasası halkoyuna sunulurken Anadolu'ya yaydığı "Hayırda hayır vardır" sloganı ile ortaya koymuştu. Büyük burjuvazinin temsilcisi olan bu parti, 1965 seçimlerinde Anayasa değişikliğini önde gelen bir slogan olarak kullanmıştır.

B — 1966 Temmuz ayında C. Senatosunda sayın Haydar Tunçkanat tarafından açıklanan Dickson raporunda Anayasa değişikliği önerisini görüyoruz. Raporun üçüncü maddesinde şöyle denilmektedir:

"27 Mayısın getirdiği Anayasanın bazı maddeleri, tabii senatörlük müessesesi ve benzeri diğer problemler gibi, kanuni sistemin bazı hukuki ayrılıklarının düzeltilmesi usul ve imkânları da, rejimin gelecekteki emniyetini garanti edecek bir tedbir olarak düşünülmektedir."

C — Doç. Dr P. Bilgen, 1967 yılında yayınladığı "1961 Anayasasına Göre Sıkıyönetim" konulu tezinde şunları söylüyor:

"Bu satırların yazarı, o tarihte Milli Savunma Bakanlığı Hukuk Müşavirliğinde müşavir yardımcısı olarak askerliğini yapıyordu. Anayasa değişikliklerinin bir kısmı, genelkurmay adli müşavirliğinde tasarlanıyor, hatta kaleme almıyordu. Özellikle, başbakan Erim'in kamuoyuna açıkladığı ikinci önerisinde, birçok madde için iki teklif vardır. Teksir edilmiş metnin sonuna eklenmişti. Sona eklenenler Genelkurmayda kaleme alınanlardır." (Tez — 1961 Anayasasına Göre Sıkıyönetim, İstanbul 1967.)

Anayasa değişikliği isteklerinin bazı komutanlarca da 'benimsendiği, daha sonra da Erim Hükümeti tarafından ele alınarak gerçekleştirildiği görülmektedir:

a. 1970 yılı sonlarında Org. Memduh Tağmaç, Milli Güvenlik Kurulunda şunları söylemiştir:

"Sosyal uyanmanın ekonomik gelişme hızına uydurulması için, Anayasa değişiklikleri yapılmalıdır." (Yankı, Sayı: 113.)

b. Yine Org. Memduh Tağmaç, 3 Mart 1971 gününde yani 12 Marttan 9 gün önce, Hava Kuvvetleri Komutanlığı sinema salonunda Ankara'daki bazı subaylara "Ülkemizin içinde bulunduğu sorunlar ve çözümü" konusunda bir konferans vermiş ve bu konferansta şunları söylemiştir:

"Sosyal olayların temelinde ekonomik nedenler aramak, komünistlerin uydurmasıdır. Tüm olaylar, Anayasanın özgürlükçü özünden çıkmaktadır. Bu Anayasa ve özgürlüğe açık yasalar değiştirilmeden olayların üstesinden gelinemez."

Sayın Tağmaç, çözüm yolunu ve bunu kimin uygulayacağını da şöyle açıklıyor:

"Ne yapılacaksa, biz yapacağız, tedbirliyiz, geç kalmayacağız."

c. Bundan başka, 14 Mart 1971 günlü gazeteler, (*Hürriyet* ve *Yeni Gazete*) Anayasada ve yasalarda değişiklik isteyen ikinci bir muhtıranın komutanlarca Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a verildiğini bildiriyorlar.

d. *Ortam* Dergisinin bir haberine göre: Genelkurmayda Org. Muzaffer Heper başkanlığında bir Anayasa komisyonu çalışmalarını bitirmiş ve Anayasa değişiklikleri konusundaki raporunu Genelkurmay Başkanına vermiştir. (s. 6.)

e. Haziran 1971 başlarında Başbakan Nihat Erim, gazetecilere şunları söylüyor:

"Eğer komutanların üzerimde baskısı söz konusu ise bu sadece Anayasa değişikliklerinin bir an evvel yapılması, yeni kanun tasarılarının bir an evvel hazırlanması içindir."

İşte bütün bu gelişmeler sonunda Başbakan Nihat Erim, Anayasayı halkımız için "Lüks" ilân

edecek ve değiştirilmesini isteyecektir.

Yukarıda açıklanan bu belgeler, 12 Mart faşizminin, emperyalizmin desteğinde, işbirlikçi büyük burjuvazi tarafından hazırlandığını ve kimi komutanlarca da desteklendiğini açıkça göstermektedir.

MUHTIRA, ANAYASAL DÜZENİ ORTADAN KALDIRMIŞTIR

12 Mart muhtırası daha başında anayasal düzeni ihlal etmiştir. Bu muhtıranın temelinde “Anayasayı ihlal” olgusu yatmaktadır.

Genelkurmay başkanı ve Milli Güvenlik Kurulu üyesi Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı ve Milli Güvenlik Kurulu üyesi Faruk Gürler, Deniz Kuvvetleri Komutanı ve Milli Güvenlik Kurulu üyesi Celâl Eyiceoğlu ve Hava Kuvvetleri Komutanı ve Milli Güvenlik Kurulu üyesi Muhsin Batur tarafından ortaklaşa verilen 12 Mart Muhtırası’nda şöyle denilmiştir:

“Parlamento ve Hükümet süregelen tutum, görüş ve icraatı ile yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürk’ün bize hedef verdiği Çağdaş Uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamuoyunda yitirmiş ve anayasanın öngördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olup, Türkiye Cumhuriyetinin geleceği ağır bir tehlike içine düşürülmüştür.

“Türk milletinin ve sinesinden çıkan Silahlı Kuvvetlerin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliği giderecek çarelerin partiler üstü bir anlayışla Meclislerimizce değerlendirilerek mevcut anarşik durumu giderecek ve Anayasanın öngördüğü reformları Atatürk’çü bir görüşle ele alacak ve inkılâp kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görülmektedir.

“Bu husus süratle tahakkuk ettirilmediği takdirde Türk Silahlı Kuvvetleri kanunların kendisine vermiş olduğu Türkiye Cumhuriyetini korumak ve kollamak görevini yerine getirerek idareyi doğrudan doğruya üzerine almaya kararlıdır.”

Anayasanın dördüncü maddesine göre: “Egemenlik kayıtsız şartsız Türk milletindedir. *Millet, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organlar eliyle kullanır.*

“Egemenliğin kullanılması, hiçbir suretle belli bir kişiye, zümreye, veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ, kaynağını anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz.”

12 Mart olayında, dört komutan, Anayasanın bu emredici hükmüne aykırı olarak yönetime elkoyma girişiminde bulunmuşlardır. Böylece hükümete işten el çektilmiş, ve parlamento “teknik bir organ” haline dönüştürülmüştür.

A — 12 Mart Muhtırasını verenler, bu muhtıra ile kullanılan yetkiyi anayasanın hangi hükmünden almışlardır? Bu yetkinin anayasal kaynağı nedir? Seçimle mi işbaşına gelmişlerdir? Yoksa anayasada gösterilen herhangi bir yolla mı iktidar sahibi olmuşlardır?

B — Anayasa hükümleri, hükümetlerin görevden uzaklaşma ve uzaklaştırılma yöntemlerini saptamıştır. Muhtırayı verenler, anayasanın bu hükümlerine uymuşlar mıdır? Bu soruya da olumlu yanıt vermek olanağı yoktur.

C — Muhtıranın birinci fıkrası ile parlamento, Türkiye Cumhuriyeti’nin geleceğini tehlikeye düşürmekle, yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmakla suçlandıktan sonra görev başında bırakılmış, kaynağını anayasadan almayan bir güç tarafından ve onun isteklerine uygun yönde görev yapmakla yükümlendirilmiştir. Muhtıracılardan ve zamanın Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur, “Türkiye’nin içinde bulunduğu çetin koşullar karşısında Meclisin teknik bir meclis gibi çalışmasını, gerekli reformları bir an önce çıkarmasını ümit ediyorduk, yani parti programları ve farklılığı bir süre için ve temel konularda ortadan kalkar sanmakta idim.” demek

suretiyle parlamentonun hangi amaçla görev başında bırakıldığı açıklamıştır. Emir ve talimatla teknik görev yapar duruma getirilen bir parlamentonun, Anayasanın koyduğu ilkelere uygun bir parlamento olduğunu iddia etmek her halde olanaksızdır.

D — Muhtıranın ikinci maddesinde sözü geçen partiler üstü hükümet anlayışını Anayasa hükümleri ile ve siyasal partileri, demokratik hayatın vazgeçilmez unsurları sayan anayasal anlayışla bağdaştırmak da mümkün değildir.

Bu açıdan daha başlangıçta 12 Mart hareketi, anayasal düzeni ortadan kaldırmış, “gayrı meşru” bir tutumun içine girmiştir. Büyük burjuvazinin, yukarıda açıklandığı gibi, kendi koyduğu tüm demokratik kuralları bir kenara itmesi, kişinin temel hak ve özgürlüklerini çiğnemesi, hukuk yönünden, bu gayrı meşruluktan kaynaklanmaktadır.

12 MARTIN HUKUK ANLAYIŞI

12 Mart faşizmini uygulamakla görevlendirilen yöneticilerin devlet ve hukuk anlayışı daha başlangıçta ortaya çıkmıştır.

17 Mayıs 1971 günü akşamı saat 22.45'te Türkiye radyolarında Sadi Koçaş tarafından okunan “Hükümet Başkanlığının Bildirisi”, uygulayıcıların ve yöneticilerin yürürlükteki Anayasa ve yasa hükümlerini ve hukukun temel ilkelerini çiğnemek kararında olduklarını kuşkuya yer bırakmayacak biçimde göstermektedir. 12 Mart iktidarının, geriye yürüyen (makabline şamil) yasalar çıkarmaya karar vermek suretiyle hukuk ve yasa-dışı bir tutum içine girdiğini gösteren bu bildiri de şöyle denilmiştir:

“İsrail Devletinin İstanbul Başkonsolosu Efraim Elrom, bugün İstanbul'daki evinden silahlı dört zorba tarafından kaçırılmıştır. Türkiye'de görev yapan, Türk kanunlarının ve geleneksel Türk konukseverliğinin himayesi altında bulunan bir kişiye karşı bu alçakça saldırının bugüne kadar çeşitli kanunsuz hareketlerde bulunan ve amacı Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkmak ve parçalamak olan gizli örgüt mensupları tarafından yapıldığı ve saldırganların kimlikleri tesbit edilmiş bulunmaktadır. Kendilerini Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi Merkez Komitesi diye tanıtan silahlı saldırganlar, küstahlıklarını daha da ileri götürerek, Türk Devleti ve Hükümetiyle şartlar ileri sürerek pazarlığa girişmeye kalkışmak cüretini göstermişlerdir.

“İstedikleri, ‘devrimci’ adını verdikleri ele geçmiş bütün tedhişçilerin 20 Mayıs saat 17'ye kadar serbest bırakılmalarıdır. Aksi halde kaçırdıkları yabancı Başkonsolosu kurşuna dizeceklerini bildirmektedirler. Şimdi kararımızı kendilerine tebliğ ediyor ve sayın kamuoyuna açıklıyoruz:

“Kaçırılan Başkonsolos, bu bildirin yayınlamasını takip eden en kısa süre içinde derhal serbest bırakılmadığı takdirde sözü geçen gizli örgütle uzak yakın ilişkisi bulunanlar ve masum gençlerimizi kışkırtıcı yayın ve sözleriyle kanunsuz hareketlere teşvik eden ve kimlikleri güvenlik kuvvetlerince öteden beri bilinen kimseler Sıkıyönetim bölgeleri dışında bulunsalar dahi Sıkıyönetim Kanunu gereğince derhal gözaltına alınarak en yakın Sıkıyönetim Komutanlığına teslim edileceklerdir.

“Ayrıca, her ne amaçla olursa olsun adam kaçıranlar, bunlara *yataklık edenler ve saklandıkları yeri bildikleri halde resmi makamlara bildirmeyenler için idam cezası* verilmesini öngören kanun tasarısı hemen Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulacaktır. Bu arada kaçırılan Konsolosun hayatına kastedildiği takdirde sevk edilecek kanun, makabline de teşmil edilerek, gerek bu şen'i fiili işleyenler, gerekse aynı örgütün mensubu ve aynı suçtan sanık olarak tutuklu bulunanlar hakkında da aynı kanun uygulanacaktır.

“Bu bildiri bütün Sıkıyönetim Komutanlarıyla, Sıkıyönetim bölgesi dışındaki idare amirlerine ve emniyet makamlarına kesin emir niteliğindedir.”

12 Martın bütün aşama ve alanlarında, birkaç istisna dışında, tüm yöneticiler, Sıkıyönetim

Mahkemelerinde görev alan çoğu hâkimler, savcılar ve cezaevi personeli bu zihniyetle hareket etmişler, yasa-dışı, hukuk-dışı bu tutumu paylaşmışlardır.

12 Mart döneminde kurulan Sıkıyönetim Askeri Mahkemeleri, 17. 5. 1971 günü radyolarda okunan “Başkanlık Bildirisinde yer alan hukuk ve yasa-dışı tutuma paralel olarak, yürürlükteki yasa maddelerinde gösterilen suç öğelerini zorlayarak, yersiz yorumlamalar yoluyla, yasa koyucunun ön-görmediği doğrultuda, yasaların kabul amacına aykırı kararlar verme yöntemini izlemişlerdir.

Böylece, adam kaçıranların, banka soyanların, patlayıcı madde kullananların suç ve cezaları, ceza yasasında özel maddelerle gösterildiği halde, bu tür eylemlerin 146. maddeyi ihlâl ettiği, “Türkiye Cumhuriyeti Teşkilatı Esasiye Kanununun tamamını veya bir kısmını tağyir ve tebdil ve ilgaya cebren teşebbüs” niteliğinde olduğu ileri sürülerek sanıkların ölüm cezasına çarptırılması istenilmiş ve idam kararları verilmiştir.

İrfan Solmazer ve arkadaşları davasını (84 Subay Davası) gören İstanbul 1 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi, uygulanması istenen 146. maddenin olayda uygulanamayacağı, adam kaçıрма, banka soyuma, patlayıcı madde kullanma gibi eylemlerin ceza yasasının ilgili maddelerine göre cezalandırılması gerektiği gerekçesi ile iddiayı reddetmiştir. Siyasal iktidarın isteklerine uymayarak, hukuka ve suç öğelerine saygı gösteren bu mahkeme, zamanın Milli Savunma Bakanlığı tarafından ortadan kaldırılmış ve görevine son verilmiştir. 16 Mayıs 1972 günlü *Milliyet* Gazetesinde şu haber yayınlanmıştır: “Milli Savunma Bakanlığı, İstanbul 1. Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesini lağvetmiştir. Bakanlığın bu kararı Sıkıyönetim ve Birinci Ordu Komutanlığına tebliğ edilmiştir. Bu mahkemenin baktığı ve bakacağı davalar, 3 numaralı Sıkıyönetim Mahkemesine devredilecektir.”

Böylece, Anayasanın güçler ayrılığı ilkesine aykırı olarak, 12 Mart iktidarlarının yargı organlarına açık müdahalesi ve Sıkıyönetim Mahkemelerinin bağımsızlıktan yoksunluğu bir kez daha belgelenmiştir.

ANAYASANIN TEMEL İLKELERİ ÇİĞNENMİŞTİR

Diyarbakır Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi, DDKO Davası ile ilgili mahkûmiyet kararının sonunda Anayasanın “güçler ayrılığı” ilkesini ve kendi tarafsız yargı görevini bir kenara bırakarak, siyasal iktidara şu önerilerde bulunmuştur:

“Alınması zorunlu görülen tedbirler

“Ceza davalarına bakan bir mahkemenin, yaptığı yargılama sonunda tesis ettiği hükümde, böyle bir başlıklı özel kısım açarak, belirli konularda bazı önerilere yer vermesinin ilk bakışta yadırganacağı ve belki de olağan sayılmayacağı akla gelmektedir.

“Anayasamızın kuvvetler ayrılığı ilkesini benimsemiş ve o doğrultuda hükümler getirmiş bulunması da, bu düşünceyi haklı gösterebilir.

“Ancak bilindiği üzere;

“Mahkemelere intikal eden uyuşmazlıklar, buralarda görülen davalar bir bakıma toplumun aynası mesabesinde. Tarih içersinde yer alacak önemli hükümler üzerinde durularak, bunlardan yararlı sonuçlar çıkarılması ve ileride daha vahim oluşlara meydan verilmemesi bakımından, bu sonuçların daima göz önünde tutulması icap etmektedir.

“Gerek bu neden ve gerekse sorunların çözümünde esas yerine daha çok şekle değer verildiğinin malum bulunması, mahkememizi böyle bir uygulamaya gitmek zorunda bırakmıştır.

“Hükmün (Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinin görevleri), (Atatürkçülük) ve (Giriş) bölümlerinde açıklanan sebeplerden dolayı, yurdumuz 12 Mart dönemine getirildiğine ve (var olmak-yok olmak) gibi çok elim bir alternatifle karşı karşıya bırakıldığına göre,

“Tüm Anayasa ilkelerinin memleketimizde geçerliliğinin, yürürlüğünün sağlanabilmesi, öncelikle vatanın bölünüp parçalanmaması, milletin birlik ve beraberlik ülküsünü yitirmemesi şartına bağlıdır.

“Bu şartın gerçekleşmesi için de, velev ki hata teşkil etse bile, böyle hayati bir konuda uyarıda bulunmalı, ilmi ve akli uyarılar nazara alınmalıdır. Bu, toplumda her bireye düşen en kutsal görev sayılmalıdır.

“İşte usul ve kanunlara uygunluğu inancına vardığı bu sebeplerden hareket eden mahkememiz, bakıp hükme bağladığı davaya konu olan suçlarla ilgili olarak, aşağıdaki önerileri ortaya koymak gereğini duymuştur.

“1. Devletin bu tehlikeye karşı varlığını koruyabilmesi için, Anayasamızın tüm hükümlerinde ve özellikle ekonomik sorunlarla ilgili maddelerinde yer alan emir ve direktiflerin kısa sürede uygulanması yoluna gidilmeli,

“2. Bu teori ve uygulamasına ilişkin, her türlü yayının, yurt sathına dağılmadan kontrolü sağlanmalı,

...

“5. Vatan bütünlüğü, millet birlik ve beraberliğini bozmaya ve Türkiye Cumhuriyetini temelden yıkmaya yönelik ırkçı-bölücü nitelikteki çabalar, güvenlik kuvvetleri ve daha çok Milli İstihbarat Teşkilatı tarafından, en son teknik araçlar ve yetenekli personel kullanılmak suretiyle yakından izlenmeli ve fiillerin yargı merciine intikalinde zorunlu tüm delillerin toplanıp, tesbitlerin yapılmasına önem verilmelidir.

“Yukarıda kaydedilen bu önerilerle, bu konuda akla gelebilecek diğer tedbirleri almak ve uygulamak, yasama ve idare organlarının görevi cümlesinden olmakla beraber;

“Hükme bağlanan bu dava münasebetiyle muttali olunan ve yetersiz olduğu hissedilen tedbirlerin bu şekilde hükme dercedilmesinde, suçların “genel olarak önlenmesi” prensibinden hareket edilmiştir.” (Sayfa: 538-540.)

Görülüyor ki, mahkeme, kendi tutumunun, Anayasanın 5, 6, 7. maddelerinde düzenlenen “Güçler Ayrılığı” ilkesine aykırı düştüğünün bilinci içinde olmasına rağmen, bağımsızlığını ihlal etmiş ve günümüze kadar adalet tarihimizde görülmemiş bir yöntem izleyerek siyasal iktidara önerilerde bulunmuştur. Özellikle, Milli İstihbarat Örgütünün adli soruşturma, delil toplama ve sorgulama gibi bir görevi olmadığı halde, bu örgütün bu tür görevler yapmasının önerilmesi gerçekten ilgi çekicidir.

12 MART HUKUK SÖZLÜĞÜ

12 Mart faşizmi döneminde, düzenlenen iddianamelerde ve Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerince verilen birçok kararlarda Anayasanın ve Ceza Hukukunun ilkelerini altüst eden, bilimin, akim ve sağduyunun kabul edemeyeceği tanımlamalar ve değerlendirmeler yapılmış, bilime ve hukuka aykırı bu değerlendirmelere dayanılarak kişiler suçlanmış ve haklarında mahkûmiyet kararları verilmiştir. Böylece “12 Mart’- m hukuk sözlüğü” olarak nitelenebilecek bir tanımlamalar ve değerlendirmeler demeti ortaya çıkmıştır. Bu demetten birkaç örnek vermek istiyoruz:

Burjuva	:	Küçültücü bir sıfat olarak anti-komünist kişiler için söylenen söz. (Ank. DGM. İd. 975/15.)
Emperyalizm	:	Kapitalist ülkelere karşı kullanılan yıkıcı bir propaganda sloganı. (Aynı İd.)
Faşizm	:	Dar anlamda kötüleme sloganıdır. Komünistler, Marksist-Leninist düzenin dışında kalan yönetim şekillerini

	faşistlikle ve faşist diktatörlükle suçlarlar. (Aynı İd.)
Anayasa Sosyalizme Açıktır	: Komünist taktiği. (Ank. S.K. 2. Nolu As. Mah. 26.12.1972 T. 972/3-144.)
Devrimci Güç Birliği	: İhtilâl yapacak güçler. (Aynı K.)
Sosyalist Devrim	: İhtilal Yolu (Aynı K.)
MDD'yi (Milli Demokratik Devrim) benimseyen ve amaçlayan tüm dernekler	: Komünist örgüt (Ankara S.K.A.M. 4.9.1973, T. 973/21-41)
Kooperatifleşmeyi Önermek	: Özel mülkiyeti ortadan kaldırmak (Aynı K.)
Klasik müzik dinlemek ve sosyalist düzende müteahhitlik yoktur demek	: Komünizm propagandası
Soldan sağa salla bayrağını düşman üstüne	: Komünist düzen istemek ve propagandasını yapmak (Uğur Mumcu D.)
Üzerinde Marks'ın, Lenin' in, Atatürk'ün ve Che Guevara'nın sözlerini taşlan ambalaj kâğıdı bastırmak ve kullanmak	: Komünizm propagandası
Kurtuluş Savaşı	: Türkiye'de komünist düzenin kurulması için verilen savaş (Ank. S.K. 2 Nolu As. M. 26.12.1972 T 972/3-144.)
Demokratik Yol	: Halkın ihtilâl yoluyla kendi iktidarını kurma yolu. (Aynı K.)
Halk	: Proletarya. (Aynı K.)
Atatürk sürekli devrimci idi, demek	: Şayet ölmeseydi devrimi tamamlayıp, Türkiye'yi komünist düzene getirecekti. O öldüğü için sonrakiler bu devrimi tamamlayamadı. Biz bu devrimi tamamlayacağız ve Türkiye'yi komünist düzene sokacağız demektir.
Gerçekten halkçı düzen	: Komünist düzen. (Aynı K.)
Marksizm	: Komünizm. (Aynı K.)
Sosyalizm	: Komünizm. (Aynı K.)
Anayasa, devrimci bir Anayasadır	: Anayasa halk ihtilâline açıktır. (Aynı K.)
141-142'nin iptali için Anayasa Mahkemesine dava açmak	: Komünist örgüt kurmanın delili. (Ank. S.K. 3. Nolu As. M. 17.10.1972 T. 11972/ 44.)
Gelir dağılımında değişiklik istemek	: Komünizm propagandası. (Aynı K.)
SOL harflerini duvara yazmak	: Komünizm propagandası. (Ulukışla C. S. Esas 972/119, 23.19.1973.)
Faşizmi yerlebir edelim	: Anayasal düzeni yerlebir edelim. (Ank. S. K. 3. Nolu As. M., 17.10.1972 T. 972/ 44.)
Üzerinde Lenin'in fotoğrafı bulunan posta pulu ile mektup ve pul göndermek	: Komünizm propagandası. (Ank. S.K. As. Sav. İd. 18.7.1973 T. 873/25.)
Savunmada: "Eğer bir takım şartlanma ve art niyetlerle peşin yargıları bir yana itersek, Sayın Savcının yanılığının sebep ve neticeyi birbirine karıştırmasında... olduğunu görürüz," demek	: Askeri Savcıya hakaret (Ank. S.K. 3 Nolu As. M. 30.6.1972 T. 972/45-119.)

ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİNİN GEÇERSİZLİĞİ

12 Mart Anayasa değişikliklerinin hukuk açısından en önemli yönü, bu yasama işlemlerinin geçersizliği yolundaki gerekçe ve kanıtlardır. Gerçekten eldeki belgeler bu konuda parlamento-dışı etkileri kanıtlamaktadır. Başbakan Nihat Erim'in Haziran 1971 başlarında basın mensuplarına söylediği şu sözler, bu baskıları göstermektedir: "Eğer kumandanların üzerimde bir baskısı söz konusu ise, bu sadece Anayasa değişikliklerinin bir an evvel yapılması, yeni kanun tasarılarının bir an evvel hazırlanması içindir." (*Cumhuriyet*, 7.6.1971.) Orgeneral Memduh Tağmaç'ın 1970 yılı sonlarında Milli Güvenlik Kurulunda, "Sosyal uyanmanın ekonomik gelişme hızına uydurulması için Anayasa değişikliği istediği" bilinmektedir. (*Yankı*, sayı: 113, 1970.) *Yeni Gazete*'nin 14 Mart 1971, günlü sayısında yayınlanan şu haber de bu baskıları kanıtlamaktadır: "Silahlı Kuvvetler adına önceki gün Cumhurbaşkanı ile Senato ve Meclis Başkan] arma verilen muhtıradan ayrı olarak yalnız Sunay'a verilen muhtıra gerekçesinde yazılı talepler arasında da en geniş yer Anayasa değişikliği ile ilgili bölüme ayrılmıştır. Anayasanın temel hak ve hürriyetler ve ödevler bölümünde yer alan maddelerden sekizinin değiştirilmesi gerektiğine işaret edilmiştir. Bu talebe göre, Anayasanın 10. ve 34. maddeleri arasında yer alan 8 maddesi değişecektir." 12 Marttan sonra Genelkurmay Başkanlığında bir komisyonun kurulduğu, bu komisyonun, Anayasanın aksayan yönlerini ve değiştirme yolunu incelediği haberi de basında yer almıştır. (*Ortam*, sayı: 7.) Yukarıda, Doç. Dr. P. Bilgen'in doçentlik tezinde yaptığı açıklamalar da bu baskıları doğrulamaktadır.

Sıkıyönetim koşulları altında, basın susturulmuş, Anayasa hukuku öğretim üyeleri tutuklanmış, Üniversiteler üzerinde baskılar yoğunlaştırılmış, CHP tarafından anayasa değişikliği konusunda bağlayıcı grup kararı alınmış ve Cumhuriyet Halk Partili parlamenterler, İnönü'nün "Oylamaya katılmamayı mesele yaparım" sözleri ile tehdit edilmişlerdir. Anayasa değişiklikleri böyle bir baskılı ortam içinde gerçekleştirilmiştir. Borçlar yasası, "İkrah" ile açıklanan ve serbest olmayan bir iradeyi geçersiz saymaktadır. (Mad. 29.)

"Anayasa hukuku tarihinde, hiç değişmeyen koşul şudur: Anayasalar, toplumun gerilimsiz dönemlerinde, baskısız ortamlarda değiştirilebilir. Anayasanın fiilen yürürlükte olmadığı bir dönemde (örneğin sıkıyönetimde, Anayasanın askıya alındığı dönemlerde) 'demokrasiyi kurtarmak' bahanesi ile özgürlükleri kısmak, hele yürütme adına Anayasa değişiklikleri sunmak yetkisini kendinde görmek gibi davranışlar Anayasa değişikliklerini geçersiz kılar." (M. Aksoy, Konferans, Türk Hukuk Kurumu, 5.11.1976.)

Muvaffak Şeref de bu konuda şöyle demektedir:

"... 12 Mart rejiminin bugün baş savunucusu kesilen Demirel, 12 Mart 1971 günü, başbakanlık koltuğunu bırakarak, zamanın cumhurbaşkanı Sunay'a yolladığı istifa mektubunda şunları yazar: 'Genelkurmay başkanı ve kuvvet komutanları tarafından zatı devletlerinize, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi başkanlığına tevdi edilip, bugün saat 13'teki radyo haber bültenlerinde Türk kamuoyuna da duyurulan muhtıra ile Anayasa ve Hukuk devleti anlayışını bağdaştırmak mümkün değildir.'

"Gerçekten de, 12 Mart dönemindeki anayasa değişiklikleri, bu arada DGM'nin kurulmasını öngören değişiklik, işte böyle bir rejim altında, özel hukukta *İkrah* denilen, yeni dilimizdeki karşılığıyla *Korku* içinde yapılmıştır... Prof. Tarık Zafer Tunaya, Mussolini ve Hitler'in Anayasa değişiklikleriyle faşizmlerini kurduklarını örnek göstererek, şunları yazar: 'Anayasa ilke olarak, ancak kendi sistemi içinde değiştirilebilir. ... Anayasayı değiştirme bahanesiyle, rejimi ortadan kaldırmak, bunun için de Anayasayı paravan yapmak, bir değiştirme değil, bir *ihlal*'dir. Ve buna *Anayasaya karşı hile* de denir.' ... Türkiye'nin yakın geleceği ne olacak? Bunu da Türkiye'deki demokratik güçler ile yasal faşizme geçme çabalarını sürdüren ve Amerika'nın desteğinden yararlanan gerici güçler arasındaki mücadelenin sonucu belirleyecektir." (*Cumhuriyet*, 17.10.1976)

12 MARTIN HUKUK ALANINA GETİRDİKLERİ

1. İktidarın yargısal denetimden kurtulma çabaları:

1961 Anayasasının getirdiği kurumlar içinde en önemlilerinden biri “yasamanın yargısal denetimi” ve bu amaçla kurulan Anayasa Mahkemesidir. Bu yüksek mahkeme, siyasal iktidarların partizan amaçlarla çıkaracakları yasaları Anayasanın ilkeleri ışığında yargısal yönden denetlemektedir. Anayasa değişiklikleri de hukuk açısından bir yasa niteliğinde olduğundan, bu değişiklikler de yargısal denetimin kapsamı içinde bulunmaktadır.

Egemen sınıflar, bu denetimden kurtulmak, sınıfsal çıkarlarını rahatça koruyabilmek için Anayasa Mahkemesinin yetkilerini düzenleyen Anayasanın 147. maddesini değiştirmiş ve yüksek mahkemenin, Anayasa değişikliklerini esas yönden değil, sadece şekil yönünden inceleyebileceği hükmünü getirmiştir.

Böylece anayasa değişiklikleri yargısal denetimden kurtulmuş ve egemen sınıfların keyfi işlemleri dokunulmazlık kazanmıştır.

2. Gözaltı Süresi:

DGM’lerin görevlerine giren suçlarla toplu suçlarda gözaltı süresi onbeş güne çıkarılmıştır. Böylece kontr-gerilla' sorgulamalarına ve işkencelere elverişli olanaklar sağlanmıştır.

“Gözaltı süresinin uzatılması, işkence uygulamalarına büyük olanak sağlamıştır. Onbeş günlük gözaltı süresi içinde sanıklara çeşitli yöntemlerle işkenceler uygulanabilmektedir. İşkenceler, geliştirilmiş teknik yöntemlerle uygulanmakta ve işkence izleri bu süre içinde kaybolmaktadır. Böylece yapılan işkenceleri saptamak olanağı bulunmamakta, işkence altında alınan ikrar ifadeleri dava dosyalarına delil olarak verilmektedir, geçtiğimiz 12 Mart döneminde hazırlık soruşturmaları, kontr-gerilla denilen gizli ve gayri-resmi örgütlerde yapılmış, sanıklara teknik yöntemlerle elektro-şok vb. işkenceler uygulanmış ve bu yollarla elde edilen ifadeler hazırlık soruşturmalarını oluşturmuştur. Günümüzde de kontr-gerilla örgütleri faaliyetlerini sürdürmektedirler. Emniyet binalarında sanıklara ağır ve insanlık-dışı işkenceler yapılmaktadır. Basında her gün buna ilişkin haberler yayınlanmaktadır. Ceza davalarını izleyen avukatlar, cezaevlerinde sık sık müvekkillerinden işkence olaylarını dinlemektedirler.” (Halit Çelenk, *Hazırlık Soruşturması Aşamasında Savunma Hakkı*, s. 19-20.)

Gözaltı süresi içinde, sanığın, avukatı ile görüşürülmemesi de işkence ve yasa-dışı sorgulamaları kolaylaştırmıştır.

3. DGM’ler:

Sıkıyönetimi sürekli hale getirmek, sıkıyönetimsiz sıkıyönetimi gerçekleştirmek amacıyla bir sınıf mahkemesi olan, siyasal nitelikte, olağanüstü ve özel DGM’ler kurulmuştur. Hâkimleri yürütme organı tarafından atanan, bağımsızlıktan yoksun, tabii hâkim ilkesine aykırı bu mahkemeler, genel mahkemelere güvensizliğin bir ifadesi olarak oluşturulmuş ve yürürlüğe konulmuştur.

“DGM’nin kurulması ile Yargı Birliği bozulmuştur. Bu mahkemelerle sivil sıkıyönetim düzeni getirilmek istenmiştir. Doğal yargı yolu yerine olağanüstü yargı yolu açılmıştır. DGM hâkimlerinin ve savcılarının atanmasına, siyasal iktidarlar el atmak yetkisine sahip olmuşlardır. Hâkimleri ve savcılarını üç yıllık bir süre için atandıklarından hâkimlik güvencesinden yoksundurlar. Hâkimleri güvenceden yoksun mahkemeler bağımsız mahkeme sayılamaz.” (M. Taylan, *Cumhuriyet*, 21.10.1976.)

Böylece vatandaşın, “bağımsız mahkemelerde, tabii hâkim önünde yargılanma hakkı” elinden alınmıştır.

4. Anayasanın; özel hayatın gizliliğine ilişkin 15. maddesi, gazete ve dergilerin toplatılmasına ilişkin 22. maddesi, dernek kurma hakkına ilişkin 29. maddesi, kişi güvenliğine ilişkin 30. maddesi, tabii hâkim ilkesine ilişkin 32. maddesi, memurların sendikal haklarına ilişkin 46.

maddesi değiştirilerek, kişinin temel hak ve özgürlükleri kısıtlanmıştır.

DEĞİŞTİRİLEN YASALAR

4. *Ceza Yargılamaları Usulü Yasası:*

Bu yasada yapılan değişiklikle MASUMLUK KARİNESİ ortadan kaldırılmıştır. Ceza Hukukunun yerleşmiş ilkelerine göre sanık, hakkında mahkûmiyet kararı verilinceye kadar masum sayılır. Buna “masumiyet karinesi” denilmektedir. Bu ilke, Ceza Yargılamaları Hukuku alanında binlerce yıl süren uygulamaların ve deneylerin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

“Bu karinenin anlamını kavramak için aksini düşünmek kâfidir. ‘Bir kimse masum olduğunu ispat etmedikçe suçludur.’ yolunda bir karine mevcut olsa idi, her insan sürekli bir tehdit altında bulunmuş olurdu, çünkü itham eden organın ‘keyfi hareket’i ağır sonuçlar doğurabilecekti.

“Masumluk karinesinin esasını şöylece izah mümkündür. Kamu davasının gayesi sanığın suçlu olduğunu ispat etmektir, onun aynı zamanda masum olduğunu ispat gayesi yoktur. Fakat bunun tabii neticesi şudur: Bir kimsenin beraat edebilmesi için masum olduğunun anlaşılması şart değildir, suçlu olduğunun anlaşılmasını kâfidir. Bu suretle ihtimali düşüncelerin vatandaş aleyhine netice vermesi önlenmiştir. Bu, usul hukukunun ferde tanıdığı bir teminatı ve bu teminatı en iyi ifade eden ‘masumluk karinesi fikri’dir. İşte bu sebeptendir ki, bazı memleketler, anayasalarında (meselâ İtalyan Anayasası 27) masumluk karinesi açıkça bildirilmiştir.” (TBB Raporu, 17-19 Haziran 1977.)

Oysa 12 Mart döneminde 1969 sayılı Yasa ile, Ceza Yargılamaları Usulü Yasasında bir değişiklik yapılmış ve bu değişiklikle masumluk karinesi ortadan kaldırılmıştır. Bu değişikliğe göre, “yasa-dışı vücuda getirilen veya yasaya aykırı faaliyetleri nedeniyle yargı mercilerince kapatılan kuruluşlara ilişkin bazı faaliyetlerde bulunanlar, aksini ispat edemedikçe o kuruluşun üyesi sayılacaklardır.” Yani bu tür davalarda C. Savcılığı, sanığın suçluluğunu ispat yükümlülüğünden kurtulmakta ve sanığa “suçsuzluğunu ispat” görevi yükletilmektedir.

“Bu, Anayasamızın kabul ettiği masumluk karinesine tamamen ters düşen bir hükümdür ve anti-demokratikliğe ve anayasaya aykırılığa bundan iyi örnek bulmak mümkün değildir.” (Aynı rapor, s. 112.)

5. *As. C. Yargılamaları Usulü Yasası:*

Askeri Mahkemelerin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri’ne ilişkin yasada yapılan bir değişiklikle, hâkimlere *sanığı ve avukatını duruşmadan çıkarma* hakkı tanınmıştır. Bu hükme göre, duruşmanın inzibatını bozan müdafii, mahkemede, duruşmadan çıkarılabilecek ve hareketin yinelenmesi halinde, o davanın tüm duruşmalarına girmesi engellenebilecektir. Hangi hallerde duruşmanın inzibatının bozulduğunu mahkeme takdir edecektir.

Her zaman kötüye kullanmaya elverişli olan bu hüküm, savunmayı olanaksız hale getirebileceği gibi, sanığı da müdafiiinden yoksun bırakabilecektir. Bu yasa değişikliği, savunma hakkı üzerinde bir baskı kurmaktan başka bir anlam taşımamaktadır.

Yine sözü geçen yasanın 160. maddesine eklenen bir fıkra ile *savunma hakkı süre bakımından kısıtlanmış*, ayrıca hâkimin duruşma sırasında tarafsızlığını ihlâl ettiği iddiası ile, hâkimi red hakkı kaldırılmış, cezaevlerinde siyasal tutuklulara er işlemleri uygulanmıştır.

6. *Danıştay Yasası:*

Bu yasada yapılan bir değişiklikle, Danıştay Yasasına, “avukattan evrak saklamak” yöntemi getirilmiştir. 12 Mart faşizmi döneminde 18. 6.1973 gün ve 1740 sayılı yasa ile Danıştay Yasasının 82. maddesine bir fıkra eklenerek, savunma hakkına yeni bir kısıtlama getirilmiştir. Bu değişikliğe göre, idare tarafından “gizli” kaydı ile, Danıştay’a gönderilen dosya ve belgeler avukat tarafından

incelenemeye- çektir. Yani savunucu avukat, idare aleyhine dava açan müvekkili ile ilgili olarak Danıştay'a gönderilen yazı ve belgelerin nitelik ve içeriğini incelemek ve bu konuda yargı organına cevap vermek olanağından yoksun bırakılmaktadır.

"Yirminci yüzyılda avukattan belge saklamak niteliğinde bir hükmün kanunlarımıza girmesi ve bunun yeni bir buluş (!) olarak takdimi Türk Adaletine gölge düşürecektir. Sadece bir tek tarihi olayı hatırlatmak isteriz:

"1894'te, Fransa'da Yüzbaşı Dreyfus, askeri mahkemeye tevdi edilen, fakat sanık ile avukatından gizlenen bir 'belgeye' (vesikaya) dayanılarak mahkûm edilmişti. O tarihlerde *Aurore* adlı gazetenin yazarı Emile Zola, Dreyfus'ün mahkûmiyetini haksız bulan ve Cumhurbaşkanı Felix Faure'a hitap eden bir açık mektubu yayınlamaktan, Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanıyordu. Parlamentoda, Clemenceau, yalnız mahkemenin bilgisine sunulan 'gizli belge' uygulamasına şöyle karşı çıktı: 'Gizli belge' (!). Bunun ne demek olduğunu biliyor musunuz? Bu, bir insanın, ondan gizlenen bir belgeye dayanılarak, yargılanması, mahkûm edilmesi, kendisinin, karısının, çocuklarının, ona yakın herkesin şerefsizliğe hüküm giymesi demektir. Baylar, içinizden hanginiz, bu şartlar altında mahkûmiyete isyan etmezsiniz. Şekil, gerçeğe tercih edilmemelidir. Vatan, sadece toprak parçası değildir, aynı zamanda, fikirleri ne olursa olsun, dost olsun, düşman olsun, bütün insanların birleştiği adalet, vatandır. Bu herkesin ısındığı ocak, güvenlik, herkes için eşit olan adalettir. Adaletin olmadığı bir vatan düşünülemez." Bu çabalar sonuç verdi. 'Gizli belge' usulünün uygar devletlerce nefretle reddedilmesinde 'Dreyfus davası'nın etkisi büyük olmuştur.

"Memleketimizdeki durum nedir? Bu konuda oldukça vahim bir hüküm, mevcuttur; Danıştay Kanununun 82. maddesine eklenen fıkra şöyledir;

"Görevli daire veya kurul veya kanun sözcüleri tarafından getirilen veya idarece gönderilen gizli her türlü belge, taraf ve vekillerine incelettirilemez." 1602 sayılı Askeri İdare Mahkemesi Kanununun 54. maddesinden esinlenerek yapılan bu genelleştirme, büyük sakınca doğurmaktadır.

"Davada taraf olan kişi veya vekili, kendi aleyhlerine

olan bir belgeyi göremeyecektir. Memleketimizde, resmi yazışmalarda gizlilikte ne kadar ifrata gidildiği düşünülürse uygulamada bir kimsenin kendisini nasıl savunacağını kestirmek mümkün olmaz.

"Bu hükmün Anayasaya aykırılığı bakımından şöyle düşünülebilir. Anayasamızın 31. maddesine göre 'herkes meşru bütün vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir'. Kendilerine ilişkin bir konuda ilgililer, gizlilik iddiası ile dosyalarını göremezlerse dava ve savunma hakkını nasıl kullanacaklardır?

"Usul hukukunda savunma hakkının ön koşulu 'ithamı öğrenmek hakkı'dır. İdari işlemi dava eden ilgili, idarenin gizlilik iddiası ile Danıştay'a gönderdiği evrakı göremezse hakkındaki ithamı nasıl karşılayacaktır?" (TBB Raporu, 17-19 Haziran 1977.)

12 Mart döneminde kurulan Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Yasasında da yer alan bu hüküm, savunma hakkını ağır biçimde yaralamıştır.

YENİ YASALAR

1. Eski Cemiyetler Kanunu'nu ortadan kaldıran yeni bir Dernekler Yasası kabul edilmiştir. Bu yasa ile, Anayasanın derneklerle ilgili 29. maddesine getirilen kısıtlamalara paralel olarak, dernek kurma hakkı kısıtlanmış, kurucular hakkında özel güvenlik soruşturması yöntemi getirilmiş, kolluk kuvvetlerine her zaman derneklere ve eklentilerine girme hakkı tanınmış; mülkiye amirlerine derneklerin faaliyetini durdurma yetkisi verilmiş, yanında velisi ya da vasisi bulunmayan 18 yaşından küçük çocukların herhangi nedenle olursa olsun dernek binalarına ya da eklentilerine girmesi halinde,

derneklerin faaliyetten alıkonulmasına olanak sağlanmıştır.

2. Yargı birliği ilkesine aykırı ve Danıştay'a güvensizliğin bir ifadesi olan asker kişiler hakkındaki idari işlemleri denetlemek üzere bir Askerî Yüksek İdare Mahkemesi kurulmuştur.

UYGULAMALAR

1. 26. 4.1971 gününde Sıkıyönetim ilân edilmiş ve 17-18 Mayıs 1971 gecesi, üniversite öğretim üyeleri, yazar, sanatçı, avukat, doktor, mühendis, mimar, öğretmen, sendikacı, üniversite öğrencisi, işçi ve köylülerden oluşan 4.000 kişi gözaltına alınmıştır. Sıkıyönetim döneminde gözaltına alınan, tutuklanan ve sıkıyönetim askeri mahkemelerinde yargılananların sayısı 20.000'e ulaşmıştır.

2. Gözaltına alınanların evlerinde ve işyerlerinde yapılan aramalarda elde edilen ve hakkında mahkûmiyet ya da toplatma kararı bulunmayan yüzbinlerce yayma el konulmuştur. Kitaplar hakkında yasaya aykırı olarak verilen müsadere kararlarına karşı yapılan itirazlar reddedilmiş, bu red kararları yazılı emir yoluyla askeri Yargıtay daireler kurulunca bozulmuş olduğu halde, yargı organlarının kararları hiçe sayılarak, el konulan *kitaplar* askeri savcılarca *yakılarak imha edilmiştir*. Böylece kimi askeri savcılar tarafından hukuk bir kenara itilerek, burjuvazinin sınıfsal çıkarları korunmuş ve savunulmuştur. (Ankara Sıkıyönetim K. 3 Nolu As. Mah. 1973/118-59.)

3. Dernekler, kurumlar, odalar ve sendikalar, haklı bir gerekçe gösterilmeksizin kapatılmıştır. Türk Hukuk Kurumu hakkındaki kapatma kararı, kumarhane ve meyhanelerle birlikte alınmış ve kurum bu işletmelerle birlikte kapatılmıştır.

4. Legal olarak kurulan ve faaliyette bulunan memur sendikaları, dernekler, tiyatrolar, hatta dergiler "komünist örgüt", "Anayasal düzeni ortadan kaldırmayı amaçlayan örgüt" olarak nitelendirilmiş ve haklarında 141-142 ve 146. maddelere dayanılarak davalar açılmıştır.

5. Yürürlükteki yasalar, kabul amacından, gerekçesinden saptırılarak uygulanmış, "zımnî zor ögesi" gibi hukukta yeri olmayan gerekçelerle ağır mahkûmiyet kararları verilmiştir.

17.5.1971 günlü "Başbakanlık Bildirisi"nde yer alan hukuk-dışı tutum ve bunun etkileri, 12 Mart döneminde yaygın bir hal almıştır. "Sanıkların saklandıkları yerleri bildirmeyenler için ölüm cezasını" öngören bu bildiriye sözü edilen yasalar çıkarılmayınca, mevcut yasalarla ölüm cezası verme yolu yeğlenmiştir. Bu amaçla, olaylarda uygulama yeri olmayan, meydana gelen eylemlerle ilgisi bulunmayan 146. madde ele alınmış, maddedeki suç öğeleri gerçekleşmediği, özellikle "elverişli vasıta" koşulu bulunmadığı halde ölüm cezaları verilmiştir. 146. maddenin olayda uygulanamayacağı görüşünü benimseyen Sıkıyönetim Mahkemelerinin görevine son verilmiş, hâkimleri başka yerlere atanmış ve emekliye ayrılmıştır.

İşkencelerle alman ikrarlara dayalı mahkûmiyet kararları birbirini izlemiştir. İşkenceleri caiz gören Askeri Yargıtay daire kararlarına rastlanmıştır. Askeri mahkemelerde ileri sürülen işkence iddia ve savunmaları incelenmemiş, "bu iddialar mahkememizi ilgilendirmiyor, ilgili yerlere şikâyet edebilirsiniz" gibi gerekçelerle reddedilmiştir.

İŞKENCELER VE KONTR-GERİLLA

Sorgulamada işkence, egemen sınıf temsilcilerinin, istedikleri ifadeyi elde etmek ve soruşturmayı belli bir hedefe ulaştırmak için başvurdukları insanlık-dışı ve vahşiyane bir yöntemdir.

İşkence ülkemizde öteden beri uygulanagelmektedir. Ancak uygulanmakta olan bu işkenceler dayak ve falaka yoluyla yapılagelmiştir. 12 Martı izleyen dönemde ise işkenceler büyük bir yoğunluk

kazanmış ve bilimsel yöntemlerden yararlanılarak teknik yönden geliştirilmiş ince yöntemler uygulanmıştır. Bu işkenceler; Amerika'da kurulan ve *Southern Command (Güney Komutanlığı)* adı verilen sorgu ve işkence eğitim merkezlerinde eğitim görmüş personel tarafından kontr-gerilla denilen gizli örgütlerde uygulanmıştır. Falakadan elektro-şoka, tırnak sökmeden uykusuz bırakmaya ve ahlâk-dışı işlemlere kadar çeşitli işkence yöntemleri ile alınan "ikrar"lar, sıkıyönetim mahkemelerine delil olarak verilmiştir. Bu işkenceleri *mubah* gören yüksek mahkeme kararlarına rastlanmıştır.

Sayın senatör Sami Küçük, Suphi Karaman, Ahmet Yıldız ve İstanbul Milletvekili Mehmet Ali Aybar tarafından işkence olayları parlamentoya götürülmüştür.

CHP Milletvekilleri: Osman Çıtırık, İlder Çubukçu, Hasan Cerit, Mehmet Özmen, Azmi Yavuzalp, Mustafa Güneş, Malik Yılmaz, Mehmet Sönmez, Sabri İnce ve Sait Şayiam tarafından işkenceler konusunda Meclis araştırması istenilmiştir.

Pieter Dankert, 28 Şubat — 10 Mart 1973 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyaret ederek uygulanmakta olan işkence yöntemlerini incelemiş ve bunları bir rapor halinde Avrupa Konseyi Danışma Meclisine bildirmiştir. Türkiye'deki İnsan Hakları başlıklı bu raporda ülkemizde uygulanan işkence biçimi şöyle anlatılmaktadır:

"a) Fiziki İşkence;

1. — Fiziki işlem: Çok dikkatli incelenmiş bir yöntem olup, vücutta herhangi bir iz bırakmaz,
2. — Falaka: Bir çubukla ya da kaim bir sopa ile ayak tabanlarının dövülmesi,
3. — Ayak tırnaklarının sökülmesi,
4. — El ve ayak tırnaklarının yakılması (sigara ile),
5. — Cinsel organlara yapılan işkence (demir çubuk ya da copun anüs veya vajinaya sokulması),
6. — Elektrikle yapılan işkence (vücudun iki ayrı kısmına uygulanır).

b) Psikolojik İşkence:

1. — Tehdit ve hakaret (kötü, insan haysiyetine dokunur nitelikte söz ve davranışlar),
2. — Karısına, arkadaşına ya da yakınlarına işkence yapılacağı yolundaki şantajlar,
3. — Şahidi, istenilen beyanı vermezse işkence edileceği şeklinde bir kuşkuya sokmak,
4. — Ekmek ve su vermemek,
5. — Açık olan cinsi organların (genellikle sadece kadınların) erkek seyircilere (asker ve polislere) seyrettirilmesi, teşhiri,
6. — Bu, çok eksik tespite, bizzat dinlediğimiz canlı anlatımlara göre şunları da eklemek gerek:

1. Ayaklardan havaya asmak,
2. Uyutmamak, tam uyuklama halinde nöbetçilere dürtükletmek,
3. Karısını, çocuğunu, kız kardeşini aynı yere getirterek işkencesini seyrettirmek; onların öldürüleceği, ırzına geçileceği, işkence edileceği tehdidini savurmak ve hatta işkenceye tabi tutmak,
4. Yılgınlık yaratmak, dayanışma ve birliği bozmak amacıyla sanıkların birbirlerine işkence etmelerini istemek,
5. Yıldırılabilen sanıkların diğerlerine nasihat etmelerine, kendisini ve nasihat

bulunduğu kişiyi hainlikle suçlamasına çalışmak,

6. Pis, lâğım suyu içirmek, tuzlu su içirmek,
7. İradeyi azaltıcı ilâçlı sıvılar içirmek,
8. Kurşuna dizilme sahneleri düzenlemek,
9. Gece yarılarında, boğazına kadar çamurlu suya gömmek, üzerinden ateş etmek,
10. Sürekli olarak işkence sesleri dinletmek; karşılıklı olarak işkenceleri seyrettirmek, birlikte işkenceye tabi tutmak,
11. Ajanlık tekliflerini ya da tanıklık tekliflerini kabul edecek olursa kendisini salacaklarını, hatta, yurtdışına bile çıkarabileceklerini söyleyerek direncini kırmak, para teklif etmek,
12. Bir sandalyede, günlerce hareketsiz olarak oturtmak.”

12 Mart Sıkıyönetimi resmen sona erdikten sonra da bu teknik uygulamalar sürmüştür. Her gün yeni işkence olayları gazetelerde yer almış, işkence resimleri yayınlanmıştır.

Erzincan Senatörü Sayın Niyazi Ünsal tarafından işkenceler konusu 29.3.1976 gününde C. Senatosuna götürülmüş, bu konuda “Senato araştırması” istenilmiştir.

C. Senato Başkanlığına verilen önergede şu düşünceler ileri sürülmüştür’,

“Son günlerde işkence yapılanların sesi, yeniden yükselmeye başladı. Hemen her gün gazete ve dergilerde, işkence yapılan bir yurttaşımızın sesini duyuyoruz. 12 Mart döneminin utanç verici izi silinmeden, işkence sesinin yeniden duyulması, üzerinde durulması gereken önemli bir konudur.

“12 Mart döneminde işkence yapılanların sesi, dünyanın hemen her yanında duyulduğu halde, bizde etkisini gösteremedi. Yönetimi o dönemde elinde bulunduranlar, işkence seslerine, kulaklarını tıkadı ve işkence iddialarını yalanlama yarışına girdiler. İşkence yapılanların görünen durumuna, sakat kalan organlarına ve eldeki tüm kanıtlara rağmen, iş, örtbas edildi.

“İş bununla da kalmadı, hepimizin bildiği bir a’la noktalandı. Yeniden yazmaya, üzerinde durmaya değer bir iş yapılmadı işkenceler için o dönemde. ... Sadece işkence, işkence edenlerin yanma kâr kaldı. ...

“Şimdi aynı durumun yeniden başladığını görüyoruz. Yine, güvenlik kuvvetlerinin, eline düşen her yurttaşına işkence yaptığı, çirkin fiiller uyguladığı, hatta bir kısmını işkence yaparak öldürdüğü söylenmektedir.

“Şahsen gördüklerimiz bir yana, okuduğumuz gazete, dergi, bildiri, kitap ve mektup bilgilerine, görgü tanıklarına bakılırsa, durum, 12 Mart döneminden biraz daha ağır, biraz daha ciddidir.

“Ciddidir, çünkü, işkence ve ölümlere varan eylemlere HÜKÜMET’in adı karışmaktadır.

“12 Mart döneminde işkencenin işareti Meclis Kürsülerinden verilmişti. Şimdi Hükümet’ten verilmektedir. İşkence yapanlara, yaptırana Hükümet göz yummaktadır. İşkencecileri korumakta ve kollamaktadır.

“Bunun en çirkin, en korkunç örneğini Malatya’da verdi, Hükümet. ... Gençleri öldürenlere, ölüleri leş gibi, ayaklarından tutarak sürüyenlere, başını, kolunu gövdeden ayıranlara ve en iğrenç işlemleri yapanlara ikramiye vermiştir bu Hükümet. ... Böylece suçların en ağırını, en korkuncunu işleyenlere Hükümet destek olmaktadır. Suçu teşvik ve tahrik etmektedir. Bundan yüz bulanlar aylarca, bir terör havası estirmiştir Malatya’da. İlgililer susmuştur, savcılar susmuştur bu terör içinde... Birçok insan ızdırap çekmiştir ve çekmektedir.

“Bunların tüm nedenlerini öğreneceğiz.

“Dünyanın hiç bir yerinde, demokratik hiç bir ülkede adam öldürenlere, ölüleri sürükleyenlere, işkence yapanlara, insan onuru ile oynayanlara ödül verildiği görülmemiştir.

“Filmlerde bile görülmeyen bir dram yaşanmaktadır, ülkemizde. Erzincan’da içeri alman 7 lisele gence sarkıntılık yapıldığı yayınlarda yer almaktadır. Böylesine çirkin, böylesine ağır bir iddia karşısında kimse susamaz ve Güvenlik Kuvvetleri denetimsiz kalamaz.

“12 Mart döneminin sakatlarına günbegün, yenileri eklenmektedir. O dönemden sağ ve sağlam çıkanlar bir oluruna getirilip, içeri tıkılıyor ve işkence testlerine tutuluyor.

“Konuyu özetlersek, Türkiye’de işkence edilerek öldürülen, sakat bırakılan, en hayati organlarını kaybeden pek çok insan vardır. Ama bunları bu hale düşürenlerden, işkence yapanlardan suçlanan, ceza verilen kimse yoktur.

“Bu sonucu çok iddialı olarak ortaya koyuyorum. Bunun hesabını başta Hükümet vermelidir. İşkence yapanlar ve yaptırımlar vermelidir. Ve bu utanç verici durumun üstündeki perde mutlaka kaldırılmalıdır. Bu, yüce Senato için kaçınılmaz bir görevdir.”

Bu araştırma önermesine 28 işkence olayının *belgeleri* ve çoğunun fotoğrafları ve adli tabip raporları eklenmiştir.

Eski siyasi polis memurlarından Mehmet Pekşen, 1974 yılında, Yeni Ortam gazetesinde “Ben Bir İşkenceci İdim” başlığı altında kendisinin ve öteki bazı emniyet görevlilerinin insanlık-dışı işkencelerini yayınlamıştır.

CHP Genel Başkanı Sayın Bülent Ecevit 26. 9.1973 gününde Giresun’da yaptığı konuşmada işkenceler ve kontr-gerilla üzerinde durmuş ve şunları söylemiştir:

“12 Mart sonrası dönemde adı geçen, sanı ortaya çıkan ve tedbirlerin hatta soruşturmaların hukukiliğine de gölge düşüren kontr-gerilla adlı örgütün, bu resmi görüntüsü ama gayri-resmi örgütün niteliği ve amacı üzerindeki örtü kaldırılmamıştır. Resmi görev ve güçlerinden, demokratik hukuk devleti ile bağdaştırılamayacak karanlık işler çevirmek üzere yararlananları zararsız hale getirmek devlet kuruluşlarına düşmektedir. Üzerindeki devlet görevlerini ve yetkilerini kötüye kullanarak rejime karşı, demokratik hukuk devletine karşı karanlık tertipler içine girmiş olanların, hiç değilse görevleri değiştirilerek, yetkileri ellerinden alınarak etkisiz ve zararsız duruma getirildiklerine dair, millete teminat verilmelidir.”

Uluslararası Af Örgütü Genel Sekreteri Martin Ennals, Başbakan Süleyman Demirel'e gönderdiği bir mektupla Türkiye’de vatandaşlara yapılan işkenceleri protesto etmiş ve işkencelere son verilmesini istemiştir. Genel Sekreter mektubunda şöyle demektedir:

“Aldığımız bilgiler en az iki polis merkezinde, Ankara Emniyet Sarayında ve İstanbul Gayrettepe’deki Birinci Şubede, siyasi tutuklulara, işkencenin günlük olay haline geldiğini göstermektedir. Suçlamaların çokluğu ve içerdiği ayrıntılar çok inandırıcıdır ve anladığıma göre Türkiye’de bu konuda araştırma talepleri ileri sürülmektedir. Sizden en kısa zamanda bu konuda bir soruşturma başlatmanızı şiddetle talep ediyorum.”

Batı Avrupa Birliği Siyasi Komitesi Başkanı, Helmut Sieglerschmidt, Avrupa Konseyi Parlamentosuna sunduğu raporda şöyle demektedir:

“Avrupa’da, Batı Almanya’da, İsveç’te, Danimarka’da, İngiltere’de ve diğer birçok ülkede, herkes Türkiye’deki işkencelerden söz ediyor. Eğer Türk Hükümeti meselenin açığa çıkmasını istiyorsa, o zaman vatandaşlarının İnsan Hakları Komisyonuna ve İnsan Hakları Divanına başvurma hakkını tanımalıdır.”

Bütün bu çabalara rağmen yurdumuzda işkenceler sürmekte ve kontr-gerillalar da faaliyetine devam etmektedirler.

S O N U Ç

1. Sınıflı toplumlarda hukuk, temelde, egemen sınıfların yasalaşmış iradesi ve emekçi sınıf ve tabakalar üzerinde bir baskı aracıdır. Emekçi sınıf ve tabakaların tarih boyunca sömürü düzenlerine karşı verdikleri —çoğu kez kanlı— mücadeleler sonunda kazanılan hak ve özgürlükler bir savaşım aracı olarak önemli olmakla birlikte, bu, hukukun değinilen temel karakterini değiştirmez.

2. 12 Mart, emperyalizmin desteğinde işbirlikçi burjuvazinin, uyanan işçi ve emekçi sınıfların direniş ve taleplerini ortadan kaldırmak için kendi koyduğu kuralları bir yana iterek başvurduğu açık bir faşizm uygulamasıdır.

3. 12 Mart Muhtırası, daha başında, Anayasal düzeni ortadan kaldırmış, hukukun temel ilkelerini çığnemiştir.

4. 12 Mart faşizmi döneminde, hukukun yukarıda açıklanan sınıfsal niteliği daha belirgin olarak ortaya çıkmıştır. Sıkıyönetim, siyasal iktidara bağımlı, hâkimlik güvencesinden yoksun Sıkıyönetim Mahkemeleri, savunma hakkının kısıtlanması, avukatlar üzerinde ağır baskılar, siyasal nitelikli olağanüstü bağımlı mahkemeler, yürürlükteki yasalara ters düşen, keyfi ve siyasal amaçlı idam kararları, anayasal ilkelere ve ceza hukuku kurallarına aykırı, tutarsız yorumlara dayalı mahkeme kararları, Yürütme'nin Yargı'ya açık müdahalesi, kimi sıkıyönetim askeri mahkemelerinin siyasal iktidara yol göstererek Anayasayı çığnemesi, kararları beğenilmeyen mahkemelerin görevlerine son verilmesi, kontr-gerillalar, insanlık ve ahlâk-dışı işkenceler bunun göstergeleridir.

Hukuku ve yasaları hiçe sayan bu uygulamalar, egemen sınıfların kendi koydukları kuralları, çıkarları gerektirdikçe, her zaman çığneyebileceklerini ve çığnediklerini açıkça göstermektedir.